

Σύντομο Άρθρο

Η Αξιοποίηση των Δυνατοτήτων της Ελληνικής Ομογένειας στη Σημερινή Ελλάδα*

Σωτήρης Θεοδωρόπουλος

Καθηγητής Οικονομικών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Ελλάδα

-I-

Το μεγάλο εθνικό κεφάλαιο που λέγεται Απόδημος Ελληνισμός αποτελεί ένα τεράστιο θέμα υψίστης εθνικής σημασίας. Οι απόδημοι είναι το σύνολο των εκπατρισμένων διαχρονικά, από διαφορετικές αιτίες¹ ομογενών μας σε διάφορες χώρες και περιοχές του πλανήτη, που εξακολουθεί σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο να διατηρεί πολιτιστικές, συναισθηματικές, υλικές σχέσεις και δεσμούς με τη χώρα της καταγωγής του.

Ακόμη και σε πολύ δύσκολες και αντίξοες συνθήκες στο παρελθόν, ιδιαίτερα στις πρώτες γενιές μεταναστών, κατάφεραν όχι μόνον να επιβιώσουν αλλά και να διατηρήσουν, να μεταλαμπαδεύσουν την βαρυσήμαντη ελληνική τους ταυτότητα και συνείδηση.² Αυτή που στους Έλληνες του εξωτερικού ανεξαρτήτως γενιάς, ηλικίας, περιλαμβάνει την ελληνική γλώσσα, την ελληνορθόδοξη θρησκευτική πίστη, τα ήθη και έθιμα, στοιχεία της ιστορικής και πολιτισμικής μας κληρονομιάς, που μετά από αγώνες δημιουργικής προσπάθειας, τα διατήρησαν και διατηρούν σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Να λέγονται Ελληνορθόδοξοι είναι μια ταυτότητα που τους ενώνει και τους ξεχωρίζει. Ακούν και ενδιαφέρονται για την Ελλάδα σ' όλη τους τη ζωή. Καταλαβαίνει ο ένας τον άλλον καλύτερα, γιορτάζουν τις εθνικές επετείους, κρατάνε την ελληνική παράδοση απ' τα πρώτα χρόνια της διασποράς. Οι γέροντες παίρνουν χαρά να βλέπουν τα παιδιά και τα εγγόνια τους να χορεύουν τους ελληνικούς χορούς. Βλέπει κανείς στο βλέμμα τους τη χαρά και την περηφάνια που είναι Έλληνες. Ο απόδημος ελληνισμός, παρά τις δυσκολίες καταγραφής του, εκτιμάται πως περιλαμβάνει 7 εκατομμύρια αποδήμους πρώτης, δεύτερης και τρίτης γενιάς με ελληνική καταγωγή, που ζει σε 140 χώρες. Με τη θέση του στις κοινωνίες αυτές, και τη δυναμική που αναπτύσσει, αποτελεί μια μοναδική δυνατότητα για τη χώρα μας, που αν

¹Μεγάλη πληγή ήταν και ο εμφύλιος που ανάγκασε πολλούς Έλληνες να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό. Πολλοί από αυτούς γύρισαν μετά από την τακτοποίηση του ζητήματος το 1981. Μία όψη αυτού του θέματος παρουσιάζεται από την Τρινιέκα (2021). Ενδιαφέρον έχουν και οι κοινότητες που έχουν δημιουργήσει ξένοι στην Ελλάδα, που ήταν πάντοτε μία χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων, καθώς επίσης και η μελέτη του Μανταλόνι (2021) για τους Ιταλούς που ζουν στην Αθήνα.

²Η Αυγουλάς (2021, 2023) εξετάζει θέματα που αφορούν την ελληνική ταυτότητα των ομογενών γεννημένων στην Αυστραλία.

*Η εργασία αυτή παρουσιάστηκε στο ετήσιο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΑΗΕΡΑ HELLAS που έγινε στη Ναύπακτο 9 Ιουνίου 2023 ως κεντρική ομιλία στην τελετή έναρξης.

αξιοποιηθεί μπορεί να αποκτήσει σημαντικό ρόλο και επιρροή στο διεθνές περιβάλλον, προς όφελος της ίδιας και των ομογενών.

-II-

Σ' έναν κόσμο κρίσιμων μεταβολών και ανακατατάξεων, οφείλουμε να ανταποκριθούμε στις σημερινές προκλήσεις των καιρών, με δεδομένη την ιστορική διαδρομή του Ελληνισμού, που δραστηριοποιείται εντός αλλά και εκτός της ελληνικής επικράτειας. Χρειαζόμαστε έναν συνολικό σχεδιασμό για τον απόδημο ελληνισμό, που να ενεργοποιεί τις διασπορές όλων των Ελλήνων, με συγκεκριμένους στόχους και προγράμματα δράσης, που επαναπροσδιορίζει τις σχέσεις με το μητροπολιτικό κέντρο. Που αξιοποιεί τις σύγχρονες δυνατότητες επικοινωνίας, τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα, την επανάσταση στον τομέα της πληροφορικής, την διάχυση ιδεών και πληροφορίας σε ένα ανοιχτό Διεθνές Σύστημα. Οι νέες τεχνολογίες, αποτελούν συνεκτικό εργαλείο παροχής υπηρεσιών στον απόδημο ελληνισμό. Όπου και να βρίσκεται κανείς πλέον, μπορεί να συμμετέχει σ' ένα παγκόσμιο ελληνικό χωριό.

Τα νέα αυτά δεδομένα, συγκροτούν μια καινούργια πραγματικότητα, που επιβάλλει, προτρέπει, την ανάπτυξη πολυμερών σχέσεων και δραστηριοτήτων. Διευκολύνουν επίσης ακόμη περισσότερο τη διαχρονικά ανεκτίμητη συμβολή της Εκκλησίας στη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας του διάσπαρτου Ελληνισμού, η οποία θα εξακολουθεί να είναι πάντα πολύτιμη.³

Σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη, στη Βόρεια και Νότια Αμερική, την Ευρώπη (Ανατολική και Δυτική), την Αφρική, την Αυστραλία, την Ασία, οι απόδημοι οργανώνονται με συλλογικές προσπάθειες για τους παραπάνω σκοπούς. Ίσως το πλέον φωτεινό παράδειγμα, αποτελεί η μεγάλη ομογενειακή οργάνωση ΑΗΕΡΑ, διεθνούς εμβέλειας, που στα 100 χρόνια λειτουργίας της, στήριξε με κάθε τρόπο τον Έλληνα Μετανάστη και στάθηκε πάντα στο πλευρό της ελληνικής πολιτείας.

Αξίζει να αναφέρουμε εδώ, πως οι πρώτοι Ρουμελιώτες μετανάστες που έφτασαν στην Αμερική το 1888, ήταν τρεις Ναυπάκτιοι ξαδέφια απ' την Περίστα, ενώ τον Σεπτέμβριο του 1904 στην αίθουσα της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Νέα Υόρκη, ιδρύεται η Ναυπακτιακή Αδελφότητα, έκτοτε με τεράστιο έργο και προσφορά στην Ομογένεια και τη Ναυπακτία.

Με κοινότητες, ενορίες, εθνικοτοπικές οργανώσεις, συλλόγους, επιμελητήρια, ομοσπονδίες, συνομοσπονδίες ανάλογα με τα δεδομένα κάθε περιοχής, οι ομογενείς αναπτύσσουν πλούσιες δραστηριότητες. Η ελληνική πολιτεία έχει κατοχυρώσει συνταγματικά την υποχρέωσή της να μεριμνά για τη ζωή του Απόδημου Έλληνα και τη διατήρηση των δεσμών του με την πατρίδα. Εκτός απ' τη θεσμοθέτηση στο Υπουργείο Εξωτερικών της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, η ελληνική πολιτεία κατοχύρωσε στο Σύνταγμα του 1995 το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού με μόνιμη έδρα τη

³Η μελέτη της Αυγουλάς (2022) εξετάζει τη σημασία που έχει η ορθοδοξία για τους Έλληνες της διασποράς που ζουν στην Μελβούρνη της Αυστραλίας.

Θεσσαλονίκη. Σκοπός του, όπως αναφέρεται, ήταν να αγκαλιάσει, να ενώσει και στηρίξει όλες τις δυνάμεις της ελληνικής διασποράς, ώστε να εργασθεί μαζί τους για τη διεθνή προάσπιση του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας, όπως επίσης και για την διάδοση της ελληνικής γλώσσας.

Όμως, παρά τις φιλόδοξες προσπάθειες στη αρχή, τα αποτελέσματα μάλλον δεν δικαίωσαν τις μεγάλες προσδοκίες που εκφράστηκαν. Στα σημερινά δεδομένα θεωρούμε πως χρειάζεται επανασχεδιασμός, μια νέα προσέγγιση με καθοριστικό το ρόλο των αποδήμων. Οι μετανάστες της πρώτης γενιάς, με την ακούραστη προσπάθειά τους για διατήρηση της ελληνικότητας, μετέδωσαν στους νέους της δεύτερης γενιάς, την αγάπη τους για την Ελλάδα. Δημιούργησαν πάνω από 3.000 θεσμούς αυτοοργάνωσης που αναφέραμε πριν, πάνω από 450 Ομογενειακά μέσα ενημέρωσης. Με μπροστάρηδες ανθρώπους των Γραμμάτων, των Τεχνών και της Επιχειρηματικότητας,⁴ κατόρθωσαν να αναδείξουν προσωπικότητες αυξημένου κύρους όπως: Γερουσιαστές, Βουλευτές, Κυβερνήτες, Δημάρχους, Πρέσβεις, στελέχη του κράτους και της πολιτικής, επιστήμονες και ακαδημαϊκούς καθηγητές, που κοσμούν με το έργο τους κορυφαία πανεπιστημιακά ιδρύματα στον κόσμο.

Με τη στήριξη της ελληνικής πολιτείας, λειτουργούν σήμερα πάνω από 500 Τμήματα Ελληνικών Σπουδών και συναφή με τον ελληνικό πολιτισμό Ιδρύματα, στα οποία η συνδρομή της διεθνούς ελληνικής επιχειρηματικότητας, όπως αυτή που προέρχεται απ' τη μεγάλη ελληνική ναυτιλία, αυτόν το γίγαντα της παγκόσμιας ναυτιλιακής αγοράς, με την τεράστια κοινωνική της συνεισφορά και εντός της χώρας μας, αναδεικνύεται πολύτιμη.

Τα δεδομένα αυτά, έχουν ιδιαίτερα τεράστια σημασία, για τη θέση, την επιρροή και το ρόλο των αποδήμων στις κοινωνίες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μετά τα τρία μεγάλα μεταπολεμικά επιτεύγματα του Ελληνισμού, την ένταξη στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες το 1981, στη Ζώνη του Ευρώ στην αρχή του 2000, την ένταξη της Κύπρου το 2004 και κατόπιν στο Ευρώ, οι Έλληνες ομογενείς εκεί ως Έλληνες πολίτες, αξιοποιούν και την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη, διατηρώντας μια περισσότερο προνομιακή σχέση με την Ελλάδα. Επειδή εκεί η χώρα μας σαν πλήρες μέλος, συμμετέχει θεσμικά σ' όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων, ο ρόλος των ομάδων πίεσης και επιρροής είναι περιορισμένος, κάτι που είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει και αξιοποιείται σε άλλες χώρες, ιδιαίτερα μεγάλες δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ.

Η συναισθηματική σχέση των ελληνικής καταγωγής και η διατήρηση της ελληνικότητας στους ομογενείς δεύτερης και τρίτης γενιάς στα μεγάλα χωνευτήρια πολιτισμών, όπως είναι η Βόρεια Αμερική, απαιτεί τη συνεχή ανάληψη και πραγματοποίηση πρωτοβουλιών, σε συνεργασία με το μητροπολιτικό κέντρο σε θέματα ελληνικού εθνικού ενδιαφέροντος.

Ο κίνδυνος πλήρους αφομοίωσης και συνεχούς συρρίκνωσης της ισχύος των δεσμών με το μητροπολιτικό κέντρο είναι ορατός, ενώ συγχρόνως όμως η επιτυχής ενσωμάτωση των ομογενών στις κοινωνίες των κρατών υποδοχής, αποτελεί στοιχείο δυναμικής και δυνατοτήτων των ομογενών προς αξιοποίηση. Η προσπάθεια διατήρησης και συνοχής τους πρέπει να έχει στόχους και να

⁴Ο ρόλος των απόδημων επιστημόνων και των επιχειρηματιών εξετάζονται από τον Παπανίκος (2021, 2023).

κινητοποιεί συγκεκριμένες δράσεις. Βλέπουμε με ικανοποίηση, αξιέπαινες πρωτοβουλίες των ομογενών στις ΗΠΑ, όπου με το ειδικό βάρος και κύρος τους στην αμερικανική κοινωνία, στηρίζουν τις **ελληνικές, εθνικές θέσεις Εξωτερικής Πολιτικής**, προσπαθώντας να επηρεάσουν τα κέντρα λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής μίας υπερδύναμης απέναντι στην τουρκική απειλή και τη συνεχιζόμενη κατοχή της Κύπρου.

Για την Ελλάδα μία και μόνο είναι η διαφορά: οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας. Μιλάμε για οριοθέτηση, όχι για διανομή και μοιρασιά. Το ζήτημα είναι νομικό δεν είναι πολιτικό. Όλα τα άλλα θέματα, απ' τον καθημερινά αυξανόμενο κατάλογο του τουρκικού επεκτατισμού σε βάρος της χώρας μας, είναι λυμένα απ' τις Διεθνείς Συνθήκες και το Διεθνές Δίκαιο. Γι' αυτό δεν έχουμε κανένα λόγο να τα συζητάμε. Σε ό,τι αφορά την παράνομη τουρκική εισβολή και κατοχή της Κύπρου, η ελληνική θέση στηρίζεται στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, στη μία κυριαρχία, το ευρωπαϊκό κεκτημένο, που αφορά τις τέσσερις ελευθερίες: ελεύθερη διακίνηση προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων, με ταυτόχρονη απομάκρυνση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής.

Με τις εθνικές θέσεις διατυπωμένες με σαφήνεια και καθαρότητα, το εγκατεστημένο σ' όλες τις χώρες, αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό υψηλού κύρους της ομογένειας, πρωτοστατούντος του μητροπολιτικού κέντρου, μπορεί να στρατευθεί σε μια μεγάλη εκστρατεία ενημέρωσης και επιρροής της κοινής γνώμης και των κέντρων λήψης αποφάσεων των χωρών που βρίσκεται. Ο ρόλος του επίσης, με ποικίλες δράσεις και παρεμβάσεις για την **εικόνα της χώρας μας** στον κόσμο, σε συνεργασία με τις διπλωματικές αρχές θα είναι πολύτιμος.

-III-

Το πρώτο μέγα πρόβλημα της χώρας μας σήμερα είναι **το δημογραφικό**. Η δημογραφική μας κατάρρευση και γήρανση, σε συνθήκες πρωτοφανούς μεταπολεμικά υπογεννητικότητας. Το πρόβλημα επιδεινώθηκε στα χρόνια της κρίσης, με τη φυγή στο εξωτερικό πάνω από μισό εκατομμύριο νέων. Και επειδή όσοι φεύγουν δύσκολα γυρίζουν, χρειαζόμαστε συγκεκριμένα κίνητρα και πολιτικές παλινόστησης, καταργώντας τις εστίες της αναξιοκρατίας, τους διαδεδομένους αναχρονισμούς, τον νεποτισμό, όλων αυτών που αποτρέπουν την επιστροφή, δημιουργώντας συγχρόνως μήτρες υποδοχής, με προτάσεις απασχόλησης και οικογενειακής στήριξης.

Η τεράστια δεξαμενή του απόδημου Ελληνισμού μπορεί να αποτελέσει κρίσιμο αρωγό στο μεγάλο πρόβλημα. Με την αμέριστη στήριξη και προβολή μίας φιλικής προς την οικογένεια κουλτούρας, αποτελεί ευθύνη της νέας γενιάς να το λύσει. Με τη γενναία, πολύπλευρη στήριξη της πολιτείας, που θα πρέπει επιτέλους να επενδύσει στη γενιά της κρίσης και όχι στη γενιά της δανεικής ευμάρειας, και των ατέλειωτων αναδρομικών της ψηφοθηρίας. Και βέβαια ποτέ το προσφυγικό, δεν θα λύσει το δημογραφικό. Η Ελλάδα δεν είναι ποδοσφαιρική ομάδα, όπου δεν έχει σημασία πόσοι ξένοι παίζουν. Τα

Ελληνόπουλα θα είναι οι συνεχιστές, που θα κουβαλήσουν στην πλάτη τους, την τεράστια ιστορική κληρονομιά του Ελληνισμού.

-IV-

Μέσα απ' την **προβολή του ελληνικού πολιτισμού στον κόσμο**, αυτόν τον άρρηκτο κρίκο της συνέχειας του Ελληνισμού στα σημερινά δεδομένα, θα ενδυναμωθούν οι σχέσεις της ομογένειας με τη χώρα, θα διαδοθεί ο φιλελληνισμός. Ένα πλήθος ιδρυμάτων ελληνικού πολιτισμού σε όλες τις χώρες, με τη στήριξη της ελληνικής πολιτείας, θα υπηρετήσουν και θα προστατεύσουν αυτόν το μεγάλο εθνικό πλούτο, αυτή την τεράστια συνεισφορά της χώρας μας στον Πολιτισμό της Ανθρωπότητας, που διαφορετικά κινδυνεύει να ατονήσει και να χαθεί για τη χώρα. Μέσα από ένα θεσμοθετημένο **όργανο ανάπτυξης και σύσφιξης σταθερών και καθολικών σχέσεων με τους αποδήμους σε κάθε Δήμο και Περιφέρεια**, σε αποκεντρωμένη βάση και σύνδεση με τις αντίστοιχες ομογενειακές οργανώσεις κάθε περιοχής, ποικίλες πρωτοβουλίες μπορούν να οργανωθούν τόσο εκεί όσο και εδώ, πλήθος συνεργασιών με τους ομογενείς όπου και η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να αναπτύξει σημαντικούς ρόλους.

Πρέπει να δημιουργήσουμε **Γέφυρες Συνεργασίας**, με το τεράστιο δυναμικό της Ομογένειας **στον Οικονομικό Τομέα και την Επιχειρηματικότητα**, που μπορεί να αξιοποιηθεί με συγκεκριμένες προτάσεις επενδυτικών δυνατοτήτων, σε κάθε περιοχή. Έχουμε ήδη πολλά παραδείγματα επενδυτικών σχεδίων με επιτυχή κατάληξη. Χρειαζόμαστε προτάσεις εφικτές, υλοποιήσιμες, μελετημένες, με τη δημιουργία υπηρεσιών μίας στάσης (one stop shop) απ' την Πολιτεία, που θα απαλλάσσουν απ' τα τεράστια κόστη και ταλαιπωρίες της γραφειοκρατίας, τη διαφθορά και τα αντικίνητρα των διαδεδομένων αναχρονισμών μας.

-V-

Οι πρόσφατες εκλογές, μας υπενθύμισαν ένα μεγάλο πρόβλημα της χώρας, την προκλητικά μίζερη στάση της Ελληνικής Πολιτείας στο αυτονόητο **Δημοκρατικό Δικαίωμα Ψήφου των Ομογενών**. Απ' τα εκατομμύρια των ομογενών μας, μπόρεσαν να ψηφίσουν μόνον 18.000. Δεν ξέρω ποια άλλη χώρα τηρεί τέτοια στάση περιφρόνησης απέναντι στους ομογενείς της, που τους κάνει να νιώθουν πικρία, τους ζητά να αποδείξουν την ελληνικότητά τους μέσα από πολύπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες, όταν θέλουν να συμβάλλουν με την ψήφο τους στην πρόοδο της πατρίδας τους. Αποτελεί ευθύνη όλων των πολιτικών δυνάμεων η ανάληψη πρωτοβουλίας για να αποκατασταθεί αυτή η τραυματική στάση προς τους ομογενείς, που τόσο εύκολα τους εκθειάζουμε στα λόγια και τους περιφρονούμε στην πράξη. Πιστεύουμε πως η καθιέρωση της επιστολικής ψήφου μπορεί να αποτελέσει μια αξιόπιστη επιλογή.

Προικισμένοι πάντα **οι ομογενείς** με υψηλή συνείδηση κοινωνικής αλληλεγγύης και αγάπης για την πατρίδα, τις πατρογονικές τους εστίες, την εκπλήρωση ηθικού χρέους στον Τόπο τους, τον εθνικό τους καημό, **προσέφεραν πάντοτε έμπρακτα δείγματα ανιδιοτελούς προσφοράς και αγαθοεργίας**. Τέτοια φωτεινά παραδείγματα έχουμε πολλά στον τόπο μας, από τον ιδρώτα μιας ζωής συμπατριωτών μας, με κορυφαίο τον μεγάλο ευεργέτη της Ναυπάκτου, τον Δημήτρη Παπαχαραλάμπους.

Θα διευκολύνουμε το έργο τους με συλλογικές προσπάθειες, **αν διατυπώσουμε συγκεκριμένες προτάσεις συνεισφοράς**, όπου η ανταπόκριση των ομογενών μπορεί να είναι συγκινητική και να μας εκπλήξει. Σαν ένα έμπρακτο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι, π.χ., ένας κατάλογος με εξοπλισμό για τα περιφερειακά ιατρεία και το Κέντρο Υγείας Ναυπάκτου, όπως και κάθε άλλη πρόταση στην Επιτροπή της ΑΗΕΡΑ, θα είναι ευπρόσδεκτη.

-VI-

Εν κατακλείδι, οι τεράστιες δυνατότητες της ακμάζουσας ελληνικής ομογένειας στον κόσμο, το τεράστιο εθνικό κεφάλαιο που δημιούργησαν οι Έλληνες στα πέρατα του κόσμου, με τον ιδρώτα και την αξιοσύνη τους, μπορεί και πρέπει να διατηρηθεί και να αξιοποιηθεί για το Έθνος. Από εμάς εξαρτάται, όλοι θα κριθούμε μόνον από αυτό που αφήσαμε στον τόπο. Είναι και το μόνο τελικά που έχει σημασία.

Βιβλιογραφία

- Αυγουλάς, Μ. Ε. (2021). Η «Μικρή Αθήνα»: Όψεις της Ελληνικής Διασποράς της Μεμβούρνης. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 1(1): 87-96.
- Αυγουλάς, Μ. Ε. (2022). Η Σημασία της Ορθοδοξίας για τους Έλληνες της Διασποράς, της Μεμβούρνης, Αυστραλίας. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 2(1): 125-129.
- Αυγουλάς, Μ. Ε. (2023). Η Ελληνική Ταυτότητα Ελλήνων Γεννημένων στην Αυστραλία. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 3(1): 105-107.
- Μανταλόνη, Ν. (2021). Ιταλοί στην Αθήνα: Μια πιο Κοντινή Ματιά σε μια Μετανάστευση Εντός της Νοτίου Ευρώπης. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 1(2): 55-80.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2021). Οι Έλληνες Επιστήμονες του Εξωτερικού. Επιφυλλίδα. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 1(1): 5-9.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2023). Οι Έλληνες Επιχειρηματίες του Εξωτερικού. Επιφυλλίδα. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 3(1): 5-9.
- Τρινιέκα, Α. (2021). Επιστροφή στην Ασφάλεια σε μια Ξένη Χώρα: Πολωνία - Το Νέο Ελληνικό Σπίτι. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 1(2): 137-144.